

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/83551,Legionista-Wladyslaw-Morasiewicz-lekarz-z-Bytomia-Odrzanskiego.html>

Władysław Morasiewicz oznaczony „x”, Huszt, Węgry (dziś Ukraina), kwiecień 1918 r.

ARTYKUŁ

Legionista Władysław Morasiewicz - lekarz z Bytomia Odrzańskiego

Autor: ANDRZEJ PERLAK 29.06.2021

W swoim długim, 96-letnim życiu bił się o wolną Polskę na wielu frontach. Jako legionista brał udział w I wojnie światowej, walczył w wojnie polsko-bolszewickiej 1919-1921, został zmobilizowany we wrześniu 1939 i w 1944 r. W czasie okupacji działał w ZWZ i AK. Kilkadziesiąt lat pracował jako lekarz.

Władysław Morasiewicz, syn Mikołaja (1863–1925) i Teodory z d. Krzyżanowskiej (1869–1945), urodził się 26 czerwca 1896 r. w Buczaczu w Galicji Wschodniej. Ojciec był szewcem-cholewkarczem, matka zajmowała się domem. Władysław, trzeci z pięciorga rodzeństwa, uczęszczał do gimnazjum państwowego w rodzinnym mieście. W wieku szesnastu lat był już członkiem Drużyny Strzeleckiej i wraz z kolegą Leonardem Palczyńskim brał udział we wszystkich ćwiczeniach polowych¹. Wówczas jeszcze nie sądzili, że każdy z nich będzie mógł tak szybko walczyć o niepodległą Polskę i obaj zostaną uhonorowani Krzyżem Walecznych².

Legionista Morasiewicz

Po wybuchu I wojny światowej Morasiewicz wstąpił do Legionów Polskich. Służył w nich w stopniu szeregowca, a później podoficera (tzw. lata wojenne)³. Początkowo był w Legionie Wschodnim, gdzie po przeszkoleniu, trwającym do pierwszych dni listopada 1914 r., otrzymał „karabin grecki”, czyli używany przez armię Austro-Węgier karabin Mannlicher-Schönauer kal. 6,5 mm⁴.

Uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej, w tym wiosną 1920 r. w ofensywie kijowskiej. Dowodząc kolumną sanitarną nr 6 XII Dywizji Piechoty (w składzie 6. Armii), dotarł do Baru Podolskiego, gdzie poznał Stanisławę z d. Tarnawską, z którą wziął ślub w czasie odwrotu.

Po zajęciu Lwowa 2 września 1914 r. przez wojska rosyjskie i rozformowaniu Legionu Wschodniego⁵ służył w brygadzie Legionów Polskich zwanej „żelazną” lub „karpacką”, a na przełomie kwietnia i maja 1915 r. sformowaną jako II Brygada Legionów⁶. W czasie ofensywy karpackiej został ranny w rękę w bitwie pod Nadwórną (24 października 1914 r.). Był leczony na Węgrzech⁷.

Później służył w oddziale telefonicznym 6. pp III Brygady Legionów, walcząc na Polesiu i na Wołyniu. Pułk poniósł dotkliwe straty (ok. 10 proc.), gdy wraz z grupą ppłk. Edwarda Rydza-Śmigłego brał udział w walkach o Kamieniuchy (25–26 października 1915 r.). Po zajęciu w końcu października 1915 r. odcinka od Kostiuchnówki do Wielkiego Miedwieża rozpoczęły się walki pozycyjne nad Styrem, a po 15 grudnia tegoż roku pułk zajął

pozycje nad Optową. W tym czasie Morasiewiczowie przeżyli wstrząs po uzyskaniu nieprawdziwej informacji, że ich syn zginął⁸. Z okopów nad Styrem i Optową Władysław Morasiewicz zachował kilka cennych fotografii.

Władysław Morasiewicz (stoi pierwszy od lewej), Buczacz, 1 listopada 1918 r.

Pod Optową 28 maja 1916 r. miały miejsce uroczystości związane z rocznicą powstania 4. pp. Przy tej okazji brygadier Józef Piłsudski odwiedził także okopy 6. pp, co uwieczniono na fotografii. Dowódca 6. pp, mjr Mieczysław Norwid-Neugebauer wydał 28 lipca 1916 r. rozkaz ustanawiający „Krzyż Pamiątkowy 6. Pułku Piechoty”, nazywany często „Krzyżem Wytrwałości”. Morasiewicz został nim uhonorowany.

Po zimie spędzonej pod Optową brał udział w walkach na froncie wołyńskim, m.in. pod Kostiuchnówką (4-6 lipca 1916 r.), a w czasie ofensywy gen. Aleksieja Brusilowa - nad Stochodem⁹.

W Brzeżanach pod okupacją sowiecką pracował w poliklinice, a po wkroczeniu Niemców w 1941 r. był lekarzem kolejowym. Działał w konspiracyjnej Radzie Pomocy Żydom „Żegota”, a także w Związku Walki Zbrojnej i Armii Krajowej w Obwodzie Brzeżany - m.in. udostępniał mieszkanie na

tajne nauczanie.

Piłsudski uważał, że – wobec rewolucji w Rosji i przystąpienia Stanów Zjednoczonych do wojny po stronie ententy – należy wycofać się z sojuszu z państwami centralnymi. Rozpoczął się kryzys przysięgowy, gdyż większość oficerów i żołnierzy z I i III Brygady – w tym cały 6. pp, w którym służył Morasiewicz – odmówiła składania przysięgi na dotrzymanie braterstwa broni wojskom Niemiec i Austro-Węgier¹⁰. Legionistów, którzy dążąc do odrodzenia Polski, nie chcieli szafować polską krwią dla obcych mocarstw, objęły represje. Władze niemieckie 14 lipca 1917 r. aresztowały ok. 90 działaczy Polskiej Organizacji Wojskowej. Piłsudski został uwięziony przez władze niemieckie w twierdzy w Magdeburgu. Oddziały odmawiające złożenia przysięgi wierności rozwiązano, byłych poddanych rosyjskich (oficerów) internowano w Beniaminowie i Szczypiornie, a obywatele austriackich wcielono do wojska Austro-Węgier i wysłano na front włoski.

Polski żołnierz był jednak potrzebny, więc władze niemieckie i austriackie, w porozumieniu z 21 sierpnia 1917 r., zdecydowały się na ponowne sformowanie Polskiego Korpusu Posiłkowego, podlegającego nie Niemcom, lecz Austro-Węgrom. Legioniści tworzyli tym samym dwie jednostki wojskowe – dawni poddani rosyjscy trafili do Polskiej Siły Zbrojnej (*Polnische Wehrmacht*), a poddani Austro-Węgier zostali wcieleni do Polskiego Korpusu Posiłkowego i skierowani na front wschodni, na Bukowinę. W tej grupie znalazł się Morasiewicz. Trzon Polskiego Korpusu Posiłkowego stanowili legioniści z byłej II Brygady Legionów (pod komendą płk. Józefa Hallera) i chociaż dołączono część obywateli Austro-Węgier z I i III Brygady, niemal połowę z ok. 7,5 tys. jej składu stanowili żołnierze tyłowi i pomocniczy. Na Bukowinie w Liniowcach 10 grudnia 1917 r. inspekcję pododdziałów II Brygady Legionów przeprowadził osobiście cesarz Karol I.

**Legionista Władysław
Morasiewicz pod Optową, styczeń
1916 r.**

Polski Korpus Posiłkowy istniał do kryzysu wywołanego zawarciem 9 lutego 1918 r. przez państwa centralne pokoju brzeskiego z Ukraińską Republiką Ludową. Traktat ten oddawał Ukrainie ziemię chełmską i część Podlasia. Polacy uważali te tereny za przynależne Polsce, a przez to uznali pokój brzeski za zdradę – „nowy rozbiór Polski”. Brygadier Haller – odsyłając cesarzom nadane mu odznaczenia – wypowiedział posłuszeństwo Austriakom i podjął próbę przebicia się przez front, aby dołączyć do polskich oddziałów formowanych po stronie rosyjskiej (II Korpus Polski gen. Józefa Dowbora-Muśnickiego). Tylko części legionistów udało się przedrzeć przez front pod Rarańczą (15/16 lutego 1918 r.), pozostali, w tym Morasiewicz, zostali ujęci przez Austriaków. Zagrożeni karą śmierci, zostali internowani. Morasiewicz został osadzony w węgierskim obozie w Huszcie¹¹.

Józef Piłsudski (oznaczony kółkiem) na pozycjach 6. pp pod Optową, 26 maja 1916 r.

Był przesłuchiwany – zapewne jak inni – w lutym 1918 r. Warunki bytowe w Huszcie były bardzo trudne. Obóz był otoczony drutem kolczastym i pilnowany przez żołnierzy węgierskich. Legioniści zamieszkali w zimnych barakach, a:

„niedobór pożywienia tak osłabiał więźniów, że nie byli oni w stanie wejść na piętrowe prycze”.

Szerzyły się nie tylko niedyspozycje żołądkowe, ale także choroby zakaźne, jak: szkarlatyna, czarna ospa, czerwotka i tyfus plamisty, z powodu którego Huszt odwiedziła w kwietniu 1918 r. specjalna komisja stwierdzająca: „warunki sanitarne są wprost straszne”. Internowanego syna Władysława odwiedził ojciec – pięćdziesięcioletni Mikołaj Morasiewicz, pokonując nie tylko znaczną odległość i barierę językową, lecz także piętrzone trudności administracyjne (zapewne widzenie miało miejsce przed Wielkanocą,

wypadającą 31 marca 1918 r.)¹².

15 września 1944 r. został powołany do „ludowego” Wojska Polskiego jako lekarz brygady (członek komisji poborowej), następnie służył w Oficerskiej Szkole Broni Pancernych w Chełmie i Zamościu, gdzie 18 września 1945 r. zakończył służbę w stopniu majora.

Z grupy internowanych wyselekcjonowano świadków, a 115 osób postawiono w stan oskarżenia (102 osobom groziła kara śmierci przez powieszenie). Proces w Marmaros-Sziget trwał od 8 czerwca do 2 października 1918 r. Na skutek powszechnego oporu Polaków, zwłaszcza w Galicji i Kongresówce, oraz postępującego rozkładu Austro-Węgier zakończył się on uniewinnieniem na mocy abolicji cesarskiej.

Tymczasem ponad 3 tys. żołnierzy i 100 oficerów, którym nie postawiono zarzutów lub którzy nie byli świadkami, wcielono do armii austriackiej i wysłano wiosną 1918 r. na front włoski w okolice Udine, gdzie poddano ich szkoleniu rekruckiemu. Traktowano ich jako politycznie podejrzanych i utrzymywano na ogół na tyłach frontu. Wśród skierowanych do Włoch był Morasiewicz. Gdy w maju 1918 r. rozdzielono Polaków do różnych austriackich pułków stacjonujących wokół Udine, Morasiewicz trafił do 15. pp. Po ukończeniu szkoły oficerskiej w okolicach Lublany (1 czerwca – 31 sierpnia 1918 r.) otrzymał przepustkę i powrócił do Buczacza. Tam od 1 listopada 1918 do 30 maja 1919 r. służył w Polskiej Organizacji Wojskowej. Po wyzwoleniu miasta został przyjęty 5 lipca 1919 r. do Wojska Polskiego¹³.

Żołnierz i lekarz

Uczestniczył następnie w wojnie polsko-bolszewickiej, w tym wiosną 1920 r. w ofensywie kijowskiej. Dowodząc kolumną sanitarną nr 6 XII Dywizji Piechoty (w składzie 6. Armii), dotarł do Baru Podolskiego, gdzie poznał Stanisławę z d. Tarnawską, z którą wziął ślub w czasie odwrotu. Mieli dwóch synów: Wiesława, urodzonego w Buczaczu (1921–1986), i Jaromira, który przyszedł na świat we Lwowie (rocznik 1929).

Morasiewicz, zaciągając pożyczkę umożliwiającą podjęcie studiów, ukończył medycynę na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie (1921–1928), a jednocześnie służył w Wojsku Polskim (do 30

kwietnia 1931 r.). W Okręgu Korpusu nr VI, przeniesiony z 54. pp XII Dywizji Piechoty do 6. batalionu sanitarnego we Lwowie, był oficerem administracyjnym w dziale sanitarnym (podlekarz nadetatowy)¹⁴.

W 1923 r. został awansowany do stopnia kapitana ze starszeństwem z 1 czerwca 1918 r. w korpusie oficerów administracji – dział sanitarny. Otrzymał m.in. Krzyż Walecznych (1922 r.) i Krzyż Niepodległości (1932 r.)¹⁵.

Do 1931 r. był z rodziną we Lwowie, a po rezygnacji z kariery wojskowej mieszkał i pracował jako lekarz – najpierw w Zborowie, a od 1933 r. w Brzeżanach jako lekarz PKP i lekarz domowy Ubezpieczalni Społecznej (później jej lekarz naczelny)¹⁶.

Nie krył swojego krytycznego stosunku do PRL. Za leczenie nie brał opłat od rolników, którzy do 1972 r. nie byli ubezpieczeni. Wspierał te inicjatywy, które służyły stabilizacji polskości Ziemi Zachodnich.

Okres stabilizacji życiowej przerwał wybuch II wojny światowej. Morasiewicz, zmobilizowany 17 września 1939 r. w Okręgu Korpusu nr VI we Lwowie jako komendant pociągu sanitarnego Dyrekcji Kolei Państwowych Lwów, kampanię zakończył w Stanisławowie. Nie poddał się prowadzonej przez Sowieców (październik–grudzień 1939 r.) rejestracji oficerów i uniknął Katynia. W Brzeżanach pod okupacją sowiecką pracował w poliklinice, a po wkroczeniu Niemców w 1941 r. był lekarzem kolejowym. Działał w konspiracyjnej Radzie Pomocy Żydom „Żegota”, a także w Związku Walki Zbrojnej i Armii Krajowej w Obwodzie Brzeżany – m.in. udostępniał mieszkanie na tajne nauczanie. Inicjatorem wielu akcji, w tym zbiórki darów do wyposażenia szpitalika w getcie był proboszcz w Brzeżanach, ks. kpt. Adam Łańcucki – od wiosny 1942 r. kapelan 51. pułku piechoty AK. W ramach represji zostali zatrzymani przez gestapo lekarze Stefan Biliński, Tadeusz Danek i Aleksander Wiktorczyk¹⁷. Na skutek donosu Ukraińca był też więziony w Brzeżanach Morasiewicz. Po zamordowaniu przez Ukraińską Powstańczą Armię dr. kpt. Bilińskiego został przez Niemców wyznaczony na lekarza powiatowego. W tym czasie w mieście było już tylko dwóch lekarzy – ordynator szpitala dr Danek i dr Morasiewicz¹⁸.

15 września 1944 r. Morasiewicz został powołany do „ludowego” Wojska Polskiego jako lekarz brygady (członek komisji poborowej), następnie służył w Oficerskiej Szkole Broni Pancernych w Chełmie i Zamościu,

gdzie 18 września 1945 r. zakończył służbę w stopniu majora.

Po wojnie

W latach 1945–1947 pracował w zawodzie lekarza m.in. w Tuliszkowie, a od 1947 r. w Bytomiu Odrzańskim. W latach 1947–1951 pełnił funkcję lekarza powiatowego – kierownika Referatu Zdrowia Starostwa Powiatowego w Głogowie z siedzibą w Sławie.

Gdy odmówiono – rzekomo z przyczyn finansowych – nadania jednej z ulic imienia doktora, wyróżniono w ten sposób w 1993 r. przychodnię, którą kierował, lecz wkrótce została ona zlikwidowana w ramach reformy służby zdrowia.

W tym czasie w związku z wysiedleniem ludności niemieckiej, także lekarzy, organizował lecznictwo otwarte: Ambulatorium w Szpitalu Powiatowym w Głogowie i Ośrodki Zdrowia w Sławie, Gaworzycach, Grębolicach i Bytomiu Odrzańskim. W latach 1947–1972 kierował placówką w Bytomiu Odrzańskim, którą od podstaw zorganizował. Praktykę lekarską prowadził tu łącznie przez 45 lat, do 91. roku życia. Nie krył swojego krytycznego stosunku do PRL. Za leczenie nie brał opłat od rolników, którzy do 1972 r. nie byli ubezpieczeni. Wspierał te inicjatywy, które służyły stabilizacji polskości Ziem Zachodnich¹⁹.

Z zamiłowaniem uprawiał ogród (kochał róże), wytwarzał wino gronowe, łowił ryby, lubił majsterkować. Żył w skromnych warunkach, w podeszłym wieku jeździł do chorych na rowerze lub wózkem trójkołowym z napędem spalinowym. W latach osiemdziesiątych wspierał Solidarność, w 1989 r. współfinansował kampanię wyborczą Komitetu Obywatelskiego „Solidarność”. Długo był pomijany w kombatanckich zaszczytach. Dopiero u schyłku życia został awansowany do stopnia podpułkownika, uhonorowany Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (październik 1980 r.) i Krzyżem za udział w Wojnie 1918–1921 (1991 r.)²⁰.

**Władysław Morasiewicz (u góry,
po prawej) z kolegami nad
Stochodem, 1916 r.**

Zmarł 18 grudnia 1992 r. we Wrocławiu. Został pochowany na tamtejszym cmentarzu parafialnym pw. Świętej Rodziny. Upamiętnienie dr. Morasiewicza stało się wyzwaniem dla środowiska patriotycznego w Bytomiu Odrzańskim. Gdy odmówiono – rzekomo z przyczyn finansowych – nadania jednej z ulic imienia doktora, wyróżniono w ten sposób w 1993 r. przychodnię, którą kierował, lecz wkrótce została ona zlikwidowana w ramach reformy służby zdrowia. W 2002 r. park w dawnej fosie miejskiej w Bytomiu Odrzańskim, położony w pobliżu jego domu (mieszkał przy ul. Żeromskiego 8), nazwano „Parkiem dr. Władysława Morasiewicza”²¹.

Tekst pochodzi z numeru 9/2020 „Biuletynu IPN”

¹ L. Palczyński potwierdził służbę Morasiewicza w Drużynie Strzeleckiej w Buczaczu od 1 XI 1912 r. Por. Zaświadczenie z dn. 3 II 1931 r., oryginał w posiadaniu syna – Jaromira Morasiewicza, fotografia w zbiorach Marii i Andrzeja Perlaków. Wszystkie przywoływane w artykule dokumenty są w posiadaniu Jaromira Morasiewicza, a ich fotografie, które wykonali Andrzej i Maria Perlakowie, są przechowywane w zbiorach Perlaków (dalej: zbiory A. i M. Perlaków).

² Legitymacja oficcerska Morasiewicz Władysław, s. Mikołaja, nr 4941 (zbiory A. i M. Perlaków); *Rocznik Oficcerski 1924*, Warszawa 1924, s. 1051; *Rocznik Oficcerski 1928*, Warszawa 1928, s. 721 (L. Palczyński).

³ Obliczenie lat służby dla kpt. w st. spocz. Władysława Morasiewicza (zbiory A. i M. Perlaków); Oficcerska książeczka wojskowa Morasiewicz Władysław, wyd. 14 III 1951 r., s. 10 (zbiory A. i M. Perlaków).

⁴ Karta Wojskowa Morasiewicz Władysław, s. 3 (zbiory A. i M. Perlaków).

⁵ Na dokumencie adnotacja o rozformowaniu z datą 20 IX 1914 r. Zob. Karta Wojskowa Morasiewicz Władysław, s. 3.

⁶ A. Perlak, Władysław Morasiewicz, „Obserwator Odrzański” 1993, nr 1 (4), s. 1, 7; T. Andrzejewski, R. Sobkiewicz, *Bytom Odrzański 1945–2005. Rys historyczny*, Bytom Odrzański 2007, s. 240.

⁷ A. Perlak, *Władysław Morasiewicz...*; Notatki autora z rozmowy z Jaromirem Morasiewiczem z 5 VII 2018 r. (zbiory A. i M. Perlaków).

⁸ Chodziło jednak o innego Władysława Morasiewicza – zapewne tego, który był leczony w Groß Ullersdorf na Morawach, co odnotowano z datą 18 X 1915 r. Por. Wojskowe Biuro Historyczne, Centralne Archiwum Wojskowe, sygn. I.120.1.406, IV Lista strat Legionów Polskich, Centralny Urząd Ewidencyjny Departamentu Wojskowego N.K.N., Piotrków, 1 I 1916 r., k. 15.

⁹ Notatki autora z rozmowy z J. Morasiewiczem...

¹⁰ J. Snopko, *Legioniści polscy na froncie włoskim w latach 1917–1918*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2011, nr 12 (63)/1 (234), s. 8; Notatki autora z rozmowy z J. Morasiewiczem...

¹¹ Po ustanowieniu w 1921 r. tzw. odznaki internowania, wśród upoważnionych do jej noszenia z powodu internowania w Huszcie znalazł się Morasiewicz ze stopniem wojskowym, w którym został odznaczony, tj. kaprala.

¹² *Internowanie oraz procesy żołnierzy legionowych w Marmaros-Sziget w roku 1918 – we wspomnieniach księdza pułkownika Józefa Panasia – kapelana II Brygady Legionów Polskich*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Historica” 2014, nr 92, s. 86–90; Notatki autora z rozmowy z Jaromirem Morasiewiczem...

¹³ Obliczenie lat służby dla kpt. w st. spocz. Władysława Morasiewicza (zbiory A. i M. Perlaków); Oficerska książeczka wojskowa Morasiewicz Władysław..., s. 10; J. Snopko, *Legioniści polscy...*, s. 13–14; Notatki autora z rozmowy z J. Morasiewiczem...

¹⁴ Oficerska książeczka wojskowa Morasiewicz Władysław..., s. 5, 10; *Rocznik Oficerski 1928...*, s. 706.

¹⁵ *Rocznik oficerski 1924...*, s. 1051; *Rocznik oficerski 1928*, s. 706; *Lista starszeństwa oficerów zawodowych Korpusu Sanitarnego*, Warszawa 1930, s. 47; „Monitor Polski” 1932, nr 217, poz. 249; Legitymacja oficerska Morasiewicz Władysław, s. Mikołaja, nr 4941...

¹⁶ *Rocznik Lekarski Rzeczypospolitej Polskiej na 1936 r.*, oprac. S. Konopka, Warszawa 1936, s. 84–85.

¹⁷ K. Jaworska, *Życie i działalność duszpasterska ks. Adama Szczepana Łańcuckiego w latach 1945–1961*, „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne” 2004, nr 1, s. 227–229.

¹⁸ Oficerska książeczka wojskowa Morasiewicz Władysław..., s. 11; Notatki autora z rozmowy z J. Morasiewiczem...

¹⁹ A. Perlak, *Władysław Morasiewicz...*, s. 1, 7; A. Zarówny, *Ulica Morasiewicza*, „Obserwator Odrzański” 1993, nr 2 (5), s. 1; T. Andrzejewski, R. Sobkiewicz, *Bytom Odrzański...*, s. 241.

²⁰ A. Perlak, *Władysław Morasiewicz...*, s. 1, 7; M. i A. Perlakowie, *Nowosolska „Solidarność”. Relacje, wspomnienia, dokumenty (IX 1980–VI 1990)*, Poznań 2013, s. 17.

²¹ A. Perlak, *Władysław Morasiewicz...*, s. 1, 7; idem, *Przychodnia im. W. Morasiewicza*, „Obserwator Odrzański” 1993, nr 10 (13), s. 1; A. Zarówny, *Ulica Morasiewicza...*, s. 1; [M. Suski], *W hołdzie wielkiemu bytomianinowi. Park przy ul. Mickiewicza w Bytomiu Odrzańskim otrzymał imię doktora Władysława Morasiewicza*, „Tygodnik Krag” 2002, nr 51/1, s. 24; T. Andrzejewski, R.

COFNIJ SIĘ